

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Journal of Jurisprudence and Modern Law

Home Page: www.jaml.ir

سال انتشار	۱۴۰۵	شماره انتشار	۲۹	دوره انتشار	۸	صفحات	۱-۲۱
------------	------	--------------	----	-------------	---	-------	------

بحران اخلاق در غرب پرونده اپستین؛ تحلیلی از شکاف میان گفتمان و واقعیت

آقای دکتر عبدالحی لیان

دکترای فقه مقارن. استاد علوم اسلامی در دانشگاه کاردان، کابل - افغانستان

چکیده

اخلاق یکی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های حیات انسانی و اجتماعی است که در طول تاریخ همواره مورد توجه مکاتب فکری و دینی قرار داشته است. در جهان معاصر، دیدگاه‌های اخلاقی در اندیشه غربی عمدتاً بر مبانی عقل‌گرایانه، فردگرایانه و سکولار استوار شده‌اند، در حالی که اخلاق در اسلام پیوندی عمیق با عقیده و شریعت داشته و از وحی الهی به عنوان منبع اصلی خود بهره می‌گیرد. تفاوت در این مبانی، به شکل‌گیری دو رویکرد متمایز در تبیین ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی انجامیده است. این پژوهش با رویکردی تحلیلی - مقایسه‌ای به بررسی و نقد دیدگاه غربی درباره اخلاق پرداخته و آن را با نظام اخلاقی اسلام مقایسه می‌کند. در این چارچوب، مهم‌ترین ویژگی‌های اخلاق در تفکر وضعی غرب، از جمله تأکید بر عقل مستقل از وحی، نسبی‌گرایی اخلاقی و فردمحوری مورد تحلیل قرار گرفته است. همچنین برخی نمونه‌های عینی از بحران‌های اخلاقی در جوامع غربی، از جمله پرونده جفری اپستین که بازتاب گسترده‌ای در سطح جهانی داشت و نشان‌دهنده چالش‌های جدی اخلاقی در میان برخی ساختارهای قدرت و ثروت در غرب بود، به عنوان نمونه‌ای قابل تأمل در این زمینه اشاره شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اخلاق اسلامی با اتکا به مرجعیت ثابت وحی و بهره‌گیری هم‌زمان از عقل و نقل، از ثبات، جامعیت و انسجام بیشتری برخوردار است و تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی را در بر می‌گیرد. در مقابل، نظریه‌های اخلاقی در اندیشه غربی به دلیل فقدان مرجعیت الهی و تأثیرپذیری از شرایط زمان و مکان، با نوعی نسبی‌گرایی و تغییرپذیری مواجه‌اند. بر این اساس، بازخوانی و تبیین مبانی اخلاق اسلامی می‌تواند در ارائه چارچوبی پایدارتر برای سامان‌دهی رفتارهای انسانی و اجتماعی در عصر حاضر نقش مهمی ایفا کند.

واژگان کلیدی: اخلاق اسلامی، اخلاق غربی، نسبی‌گرایی اخلاقی، نقد اخلاق سکولار، پرونده جفری اپستین.

طبقه‌بندی: JEL: فقه - حقوق - جزا و جرم‌شناسی - حقوق بین‌الملل - حقوق خصوصی

The Moral Crisis in the West The Epstein Case: An Analysis of the Gap Between Discourse and Reality

Abstract

Ethics is one of the fundamental components of human and social life, having consistently drawn the attention of various schools of thought and religious traditions throughout history. In the contemporary world, Western ethical perspectives are largely grounded in rationalist, individualist, and secular foundations; conversely, Islamic ethics is deeply intertwined with faith and religious law (Sharia), drawing upon divine revelation as its primary source. This divergence in foundations has led to the emergence of two distinct approaches to defining ethical values and standards. Employing an analytical-comparative method, this study examines and critiques the Western perspective on ethics and compares it with the Islamic ethical system. Within this framework, key characteristics of ethics in Western secular thought—such as the emphasis on reason independent of revelation, moral relativism, and individualism—are analyzed. Furthermore, the study highlights significant examples of ethical crises in Western societies—most notably the Jeffrey Epstein case, which garnered global attention and exposed serious ethical challenges within certain Western power and wealth structures—as a case study worthy of reflection. The findings indicate that Islamic ethics, by relying on the immutable authority of revelation and integrating both reason and scriptural tradition, possesses greater stability, comprehensiveness, and coherence, encompassing all dimensions of individual and social life. In contrast, ethical theories in Western thought, lacking a divine authority and being susceptible to the influence of time and place, are characterized by a degree of relativism and mutability. Accordingly, re-examining and elucidating the foundations of Islamic ethics can play a significant role in providing a more stable framework for organizing human and social behaviors in the contemporary era.

Keywords: Islamic ethics, Western ethics, moral relativism, critique of secular ethics, Jeffrey Epstein case.

متن مقاله

در برابر این وضعیت، اخلاق اسلامی با تأکید بر پیوستگی میان ارزش‌ها و عمل، هم‌راستایی میان گفتار و رفتار و الزام‌آوری اخلاق با تأکید بر عدالت اجتماعی در سطح فردی و نهادی را برجسته می‌سازد. این رویکرد بر عدم دوگانگی میان اصول اعلام‌شده و عملکرد واقعی تأکید دارد و امکان تحلیل انتقادی و ساختاری شکاف‌های اخلاقی در جوامع غربی را فراهم می‌آورد. این پژوهش با رویکردی انتقادی، تلاش دارد تفاوت‌های بنیادین میان اخلاق غربی و اسلامی را بازشناسی کند و نشان دهد چگونه اصول اخلاقی غربی در عمل، به ویژه در نظام‌های لیبرال‌دموکراتیک، اغلب به ابزاری برای حفظ منافع نخبگان و بازتولید نابرابری‌ها تبدیل می‌شوند. علاوه بر این، بررسی این شکاف‌ها نه تنها بحران اخلاقی داخلی آنها را روشن می‌کند، بلکه پیامدهای جدی برای اعتبار گفتمان حقوق بشر و ادعاهای اخلاقی غرب در سطح بین‌المللی دارد. پرواضح است که استمرار این دوگانگی، مشروعیت ادعاهای اخلاقی غرب را کاهش داده و ضرورت بازاندیشی در سازوکارهای نهادی، حقوقی و اخلاقی این جوامع را برجسته می‌سازد.

مفهوم‌شناسی

نخستین گام در هر پژوهش، تبیین مفاهیم و چارچوب نظری آن است؛ زیرا مفهوم‌شناسی، زمینه‌ی تفکیک واژه‌های هم‌معنا و بازشناسی اصطلاحات اصلی از فرعی را فراهم می‌سازد. از این‌رو، پژوهش حاضر با تحلیل و تبیین مفاهیم کلیدی و کاربردی مرتبط با موضوع، مسیر تحقیق را به صورت دقیق و هدفمند ترسیم می‌کند.

۱. اخلاق

واژه «اخلاق» جمع «خُلُق» است. در منابع لغوی، «خُلُق» به معنای طبع، سبیه، سرشت، مروت و دین آمده است. فیروزآبادی در القاموس المحيط

اخلاق به عنوان یکی از اصول بنیادین هر جامعه، نه تنها رفتار فردی را شکل می‌دهد، بلکه هویت نهادی، ساختارهای حکمرانی و سیاستگذاری‌ها را نیز هدایت می‌کند. جوامع مختلف بر اساس مبانی فرهنگی، دینی و فلسفی خود، چارچوب‌های متفاوتی برای اخلاق ارائه می‌دهند، اما در جوامع غربی، به ویژه نظام‌های لیبرال‌دموکراتیک، گفتمان رسمی همواره بر اصولی مانند کرامت انسانی، آزادی فردی، احترام به حقوق بشر و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر تأکید دارد. این ارزش‌ها به عنوان شاخصه‌های اخلاقی، نه تنها در قوانین داخلی بلکه در دیپلماسی و سیاست خارجی این جوامع نیز بازتاب یافته و هویت بین‌المللی آنان را شکل می‌دهد. از این منظر، اخلاق غربی به عنوان معیاری برای سنجش عدالت، مشروعیت و پاسخ‌گویی نهادها معرفی می‌شود و ادعا می‌شود که تمامی اعضای جامعه، از جمله نخبگان سیاسی و اقتصادی، باید ملزم به رعایت آن باشند.

با این حال، واقعیت‌های عملی بارها نشان داده است که عملکرد نهادهای غربی با این گفتمان اخلاقی اعلام‌شده فاصله دارد. افشای مکرر رسوایی‌های اخلاقی، از جمله پرونده‌های فساد جنسی، مالی، سوءاستفاده از قدرت و نقض حقوق کودکان و گروه‌های آسیب‌پذیر، آشکار می‌سازد که اخلاق هنجاری و عمل واقعی اغلب همسو نیستند. این فاصله، نمایانگر استانداردهای دوگانه اخلاقی است؛ استانداردهایی که در آن اصول اعلام‌شده اخلاقی برای عموم جامعه الزام‌آور به نظر می‌رسند، اما در مواجهه با منافع نخبگان سیاسی و اقتصادی به صورت گزینشی اجرا می‌شوند. چنین شکافی نه تنها موجب کاهش اعتماد عمومی نسبت به نهادهای حقوقی و اجرایی می‌شود، بلکه بحران مشروعیت اخلاقی نظام‌های غربی را نیز تشدید می‌کند.

۳. جفری اپستین (متولد ۱۹۵۳م)

نام کامل وی جفری ادوارد اپستین (Jeffrey Edward Epstein) است. در خانواده یهودی زاده شده و یک سرمایه‌گذار آمریکایی، متجاوز جنسی به کودکان، تجاوزکار زنجیره‌ای و قاچاقچی انسان بود. [۷] در ابتدا فعالیت خود را به عنوان معلم آغاز کرد و بدون مدرک پوهنتونی/دانشگاهی با حمایت دونالد بار در مدرسه دالتون استخدام شد. [۸] پس از اخراج از مدرسه دالتون در سال ۱۹۷۶م، وارد بانکداری شد، در شرکت «براسترنز» فعالیت کرد و سپس شرکت سرمایه‌گذاری خود را تأسیس نمود. [۹] شبکه‌ای از افراد با نفوذ ایجاد کرد و دست‌کم ۱۰۰۰ دختر زیر سن قانونی، نوجوان و زن جوان را برای فحشا واسطه‌گری می‌کرد که همه آن دختران به طور مکرر مورد سوءاستفاده و خشونت جنسی قرار گرفتند. [۱۰] عمده ثروت او از طریق مشاوره مالیاتی و برنامه‌ریزی اموال برای میلیاردرها به دست آمد. [۱۱] در سال ۲۰۰۵م گزارش سوءاستفاده جنسی از یک دختر ۱۴ ساله در پام‌بیچ فلوریدا موجب آغاز تحقیقات پولیس درباره وی شد. [۱۲] در سال ۲۰۰۸م با وجود شناسایی ۳۶ قربانی، تنها به دو اتهام مرتبط با فحشا محکوم و حدود ۱۳ ماه زندانی شد. [۱۳] در ۶ ژوئیه ۲۰۱۹م به اتهام قاچاق جنسی افراد زیر سن قانونی دوباره دستگیر شد. [۱۴] در ۱۰ اوت ۲۰۱۹م در زندان درگذشت؛ علت رسمی مرگ خودکشی اعلام شد، اما با تردیدهای گسترده مواجه گردید. [۱۵] در سال ۲۰۲۵م پولیس FBI ویدئویی در تأیید خودکشی منتشر کرد، اما حذف ۲ دقیقه و ۵۳ ثانیه و شواهد دست‌کاری، ادعای خام بودن ویدئو را زیر سؤال برد. [۱۶]

۴. افشای ابعاد جدید جنایات پرونده

پرونده اپستین فقط یک رسوایی نیست، یک آینه است. آینه‌ای که نشان می‌دهد اخلاق در رسانه چطور تحلیل می‌رود. شرّ چگونه عادی می‌شود،

می‌گوید: «الْخُلُقُ بِالضَّم، السَّجِيَّةُ وَالطَّبْعُ وَالْمَرْوَةُ وَالِدِينَ». [۱] ابن منظور نیز «خُلُق» را به صورت باطنی انسان تفسیر می‌کند و معتقد است همان‌گونه که انسان دارای صورتی ظاهری (خَلَق) است، دارای صورتی درونی (خُلُق) نیز می‌باشد که صفات و معانی آن، اساس رفتارهای او را تشکیل می‌دهد. [۲]

اخلاق در اصطلاح، به هیئت و حالتی پایدار در نفس انسان اطلاق می‌شود که او را بدون نیاز به تفکر و تأمل طولانی، به انجام افعال خاصی سوق می‌دهد. ابن مسکویه اخلاق را چنین تعریف می‌کند: «حَالٌ لِلنَّفْسِ دَاعِيَةٌ لَهَا إِلَى أَفْعَالِهَا مِنْ غَيْرِ فِكْرٍ وَلَا رُيُوءٍ». [۳] وی توضیح می‌دهد که این حالت نفسانی گاه طبیعی و فطری است و از مزاج انسان سرچشمه می‌گیرد، و گاه اکتسابی است که از راه عادت، تمرین و تربیت حاصل می‌شود؛ به‌گونه‌ای که رفتار ابتدا با تأمل انجام می‌گیرد، اما به تدریج به صورت ملکه‌ای راسخ و پایدار در نفس انسان درمی‌آید. [۴]

بر این اساس، اخلاق مجموعه‌ای از ارزش‌ها، صفات و رفتارهای پایدار در نفس انسان است که به واسطه آن‌ها، میان نیک و بد تمایز ایجاد می‌شود و افعال و انتخاب‌های انسان بر اساس این تمایز جهت می‌یابد.

۲. جزیره اپستین

لیتل سینت جیمز (Little Saint James) یک جزیره خصوصی کوچک در جزایر ویرجین ایالات متحده آمریکا، واقع در جنوب شرقی جزیره همسایه گریت سینت جیمز است، [۵] این جزیره ۱۴۲ تا ۱۵۸ جریب (۲۸ تا ۳۲ هکتار) است، که از سال ۱۹۹۸م تا زمان مرگ «جفری اپستین» در سال ۲۰۱۹م متعلق به این مجرم آمریکایی محکوم شده به جرایم جنسی با کودکان بود. [۶] البته در زمان مالکیت اپستین، این جزیره نام‌های مستعار محلی مانند «جزیره اپستین»، «جزیره گناه»، «جزیره شیطان» و «جزیره بچه بازان» را به دست آورد.

رسمی را آغاز کردند.

در ۳ فوریه ۲۰۲۶م، ترکیه بررسی ادعاهای قاچاق کودکان ترک توسط اپستین را در چارچوب پرونده‌ای که از دسامبر ۲۰۲۵م گشوده شده بود، شروع کرد. [۲۱]

همان روز، رئیس‌جمهور لیتوانی پس از انتشار گزارش‌هایی درباره ذکر نام برخی شهروندان این کشور، خواستار تحقیقات انتظامی شد و سارنوالی/دادستانی آن را آغاز کرد. [۲۲]

در ۵ فوریه، لتونی نیز به دنبال انتشار اسناد مرتبط با گذرنامه و سفر چند زن لتونیایی، تحقیقاتی درباره احتمال بهره‌کشی جنسی در آمریکا به جریان انداخت. [۲۳]

در ۶ فوریه ۲۰۲۶، نروژ با حمایت پارلمان اعلام کرد بررسی‌هایی درباره نقش احتمالی برخی مقامات و وزارت امور خارجه این کشور انجام خواهد داد. [۲۴]

این روند از سوی کشورهای دیگر نیز هم‌چنان ادامه دارد...

در پرتو آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که، پرونده جزیره اپستین را نمی‌توان صرفاً یک انحراف فردی یا رسوایی اخلاقی محدود دانست؛ بلکه این پرونده نشانه‌ای عمیق از یک منشأ فکری و اخلاقی معیوب در بطن تمدن مدرن غرب است. پرسش اساسی این نیست که «اپستین چه کرد؟» بلکه این است که چگونه چنین شبکه‌ای توانست سال‌ها در قلب نظام‌های حقوقی، رسانه‌ای و سیاسی غرب شکل بگیرد، گسترش یابد و محافظت شود؟

واقعیت آن است که در جهان غرب، اخلاق بیش از آن که یک حقیقت ثابت و متعالی باشد، به یک امر نسبی، قراردادی و تابع منافع قدرت تبدیل شده است. اخلاق در این منظومه، نه ریشه در وحی دارد و نه الزام‌آور به‌عنوان یک ارزش فراتاریخی؛ بلکه اغلب به‌مثابه ابزاری برای تنظیم روابط

مرزهای اخلاقی چگونه از بین می‌روند و جامعه چگونه به تماشاگری بی‌حس بدل می‌شود؛ و تمام این مراحل توسط جریان‌شناسی دقیق رسانه‌های غربی مدیریت و کنترل می‌شود.

با نگاهی به موارد ذیل به این نتیجه می‌رسیم که، پرونده جزیره اپستین یک جنایت فردی ساده نبوده بلکه نمونه‌ای از سوءاستفاده ساختاری از قدرت، ثروت و نفوذ و نمادی از دوگانگی اخلاقی و حقوقی غرب در برخورد با نخبگان است.

- ماهیت جنایات (بر اساس اسناد قضایی)

بر اساس عریضه‌های رسمی، شهادت قربانیان، و گزارش سارنوالی/دادستانی آمریکا، برخی از جنایات اینگونه ذکر شده است: قاچاق دختران زیر سن قانونی (اغلب ۱۴ تا ۱۷ ساله)، سوءاستفاده جنسی سازمان‌یافته، فریب قربانیان با وعده پول، کار یا مدلینگ، انتقال قربانیان با هواپیمای شخصی اپستین موسوم به Lolita Express، استفاده از شبکه‌ای از واسطه‌ها و همدستان زن و مرد. [۱۷] این موارد در پرونده‌های فدرال آمریکا ثبت شده‌اند. [۱۸] (یعنی صرفاً ادعاهای رسانه‌ای نیست) البته این جنایات بر اساس تنها برخی ناچیز از ۳ تا ۶ میلیون سندی است که شامل ۲۰۰۰ ویدئو و ۱۸۰۰۰۰ تصویر می‌باشد که تا کنون از سوی دستگاه‌های ذیربط (در آمریکا) نشر شده است. [۱۹]

- افراد با نفوذ در «فهرست اپستین»

طبق اسناد پرواز هواپیما از میدان‌های هوایی، ایمیل‌ها و شهادت‌ها: سیاستمداران، سرمایه‌داران بزرگ، چهره‌های رسانه‌ای و اعضای خاندان‌های بانفوذ در سراسر دنیا از مشتریان و مؤیدان پروژه اپستین بوده‌اند. [۲۰]

- پس لرزه‌های این جنایت

پس از افشاگری‌های تازه درباره پرونده اپستین، چندین کشور تحقیقات

است.

بنابراین، اگر بخواهیم ریشه این فاجعه را بشناسیم، باید آن را در بحران اخلاقی تمدن غرب جست‌وجو کنیم؛ بحرانی که خود را پشت شعارهای حقوق بشر و آزادی پنهان کرده، اما در عمل، از حمایت نخبگان متجاوز و قربانی‌سازی بی‌پناهان ابایی ندارد. مقایسه این وضعیت با اخلاق اسلامی، نه از سر تعصب، بلکه برای نشان دادن این حقیقت است که اخلاق جدا شده از وحی، دیر یا زود به ابزار توجیه ظلم تبدیل می‌شود؛ و پرونده جزیره اپستین، یکی از عریان‌ترین شواهد این واقعیت تلخ است.

پیش از بررسی چیستی اخلاق در غرب و بحران اخلاقی غرب، فشرده‌ای از جایگاه اخلاق در اسلام را بیان می‌کنیم.

جایگاه اخلاق در اسلام

اخلاق در منظومه فکری اسلام جایگاهی محوری و بنیادین دارد؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت رسالت اسلام در بُعد اجتماعی و تربیتی خود، در جوهره، رسالتی اخلاقی است. اگر عقیده زیربنای ایمان و شریعت چارچوب عمل باشد، اخلاق روح جاری در هر دو است. بدون اخلاق، عبادات به ظواهر خشک و بی‌اثر تبدیل می‌شوند و معاملات به ابزار سودجویی صرف فروکاسته می‌گردند.

زمینه‌های اخلاقی پیش از اسلام و تحول آن با بعثت

جامعه عرب پیش از اسلام فاقد نظام اخلاقی منسجم و مبتنی بر وحی بود، اما کاملاً تهی از ارزش‌های اخلاقی نیز نبود. آنان بر اساس تجربه‌های زیستی، شرایط قبیله‌ای و محیط طبیعی خویش، مجموعه‌ای از فضایل مانند شجاعت، مهمان‌نوازی و وفاداری به پیمان را ارج می‌نهادند. با این حال، این ارزش‌ها پراکنده، نسبی و متأثر از ساختار قبیله‌ای بودند و فاقد پشتوانه معرفتی و الهی واحد محسوب می‌شدند.

اجتماعی تا جایی پذیرفته می‌شود که با منافع اقتصادی، لذت فردی یا اقتضائات سیاسی تعارض نداشته باشد. از همین‌رو، هنگامی که فاعل جرم از طبقه نخبگان، ثروتمندان یا صاحبان نفوذ باشد، اخلاق و قانون به تدریج قابل تفسیر، قابل تعلیق و حتی قابل معامله می‌شوند.

این جنایت به‌روشنی نشان داد که چگونه سرمایه، قدرت و شبکه‌های نفوذ می‌توانند عدالت را از معنا تهی کنند. توافق قضایی سال ۲۰۰۸م، [۲۵] سکوت طولانی رسانه‌های جریان اصلی، حذف یا سانسور اسناد، [۲۶] و تمرکز بر مرگ اپستین به جای پیگیری شبکه همدستان او، همگی گواه آن‌اند که در این نظام، اخلاق قربانی مصلحت می‌شود. حتی پس از افشای میلیون‌ها سند، هزاران تصویر و ویدئو، و شهادت صدها قربانی، هنوز بخش اعظم حقیقت پشت دیوارهای محرمانه‌سازی پنهان مانده است؛ امری که خود نشان‌دهنده ترس ساختار قدرت از فروپاشی روایت اخلاقی ادعایی خویش است.

افزون برآنچه گفته شد، رسانه در غرب مدرن اغلب نقش مهندس افکار عمومی را ایفا می‌کند، نه آینه حقیقت. همان رسانه‌هایی که در موارد دیگر خود را مدافع حقوق کودک، زن و انسان معرفی می‌کنند، در پرونده اپستین یا سکوت اختیار کردند یا با مدیریت خبری، حساسیت عمومی را تخلیه نمودند. این امر نشان می‌دهد که اخلاق رسانه‌ای در غرب نیز دچار همان بیماری ساختاری است. به عبارت دیگر؛ در غرب، اخلاق تا جایی معتبر است که هزینه نداشته باشد.

از این منظر، پرونده اپستین یک هشدار جهانی است؛ هشدار درباره سرنوشت جوامعی که اخلاق را از دین، معنا و مسئولیت اخروی جدا می‌کنند و آن را به ابزاری انعطاف‌پذیر در خدمت لذت و قدرت بدل می‌سازند. نتیجه چنین نگاهی، عادی‌سازی شر، بی‌حسی اجتماعی و قربانی شدن ضعیف‌ترین اقشار (به ویژه کودکان) در سکوتی سازمان‌یافته

دیگران در راستای تحقق هدف آفرینش است. [۲۹]

این تعریف چند نکته اساسی را روشن می‌سازد:

۱. منشأ اخلاق اسلامی، الهی است.
۲. اخلاق اسلامی دارای جامعیت است و همه ابعاد زندگی را دربر می‌گیرد.
۳. هدف نهایی اخلاق اسلامی، تحقق «حیات طیبه» و کرامت انسانی است.

ویژگی‌های اساسی اخلاق اسلامی

نظام اخلاقی اسلام، ویژگی‌ها و شاخصه‌هایی دارد که آن را از سایر مکاتب اخلاقی متمایز می‌سازد. این ویژگی‌ها نه تنها بیانگر منشأ الهی اخلاق اسلامی‌اند، بلکه نشان‌دهنده انسجام درونی و کارآمدی عملی آن نیز می‌باشند. اخلاق اسلامی در عین اتکا به وحی، با ساختار وجودی و فطرت انسان سازگار است و از همین رهگذر، توان هدایت فرد و جامعه را داراست. از این‌رو، شناخت مؤلفه‌های بنیادین این نظام اخلاقی، مقدمه‌ای ضروری برای فهم جامع دینداری در اسلام به‌شمار می‌آید. در ادامه، به مهم‌ترین ویژگی‌های اساسی اخلاق اسلامی اشاره می‌شود.

الف. ربانی بودن

اخلاق اسلامی مبتنی بر قرآن و سنت است و معیار تشخیص خیر و شر در آن، اراده و هدایت الهی است. این امر، اخلاق را از نسبیت افراطی و سلیقه‌گرایی مصون می‌سازد.

ب. هماهنگی با فطرت انسانی

هرچند منشأ اخلاق در اسلام الهی است، اما با فطرت انسان هماهنگ است. اسلام به انسان آزادی مسئولانه می‌دهد تا در چارچوب اصول کلی، رفتار خود را تنظیم کند. پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «البر حسن الخلق» [۳۰] این حدیث نشان می‌دهد که اخلاق نیکو، جوهره دینداری

با طلوع اسلام و بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم، اخلاق از سطح عرف قبیل‌ای به سطح یک نظام الهی ارتقا یافت. اسلام نه تنها فضایل موجود را پالایش و تکمیل کرد، بلکه آن‌ها را در چارچوب توحید و مسئولیت‌پذیری الهی قرار داد. پیامبر صلی الله علیه وسلم در دعای معروف خود می‌فرمودند: «اللهم اهدنی لأحسن الأخلاق لا یهدی لأحسنها إلا أنت» [۲۷]

این دعا نشان می‌دهد که اخلاق در نگاه نبوی (نه صرفاً مهارتی اجتماعی بلکه)، نعمتی الهی و امری هدایت‌محور است. در تعالیم اسلام، اخلاق از عقیده جدا نیست. باور به توحید، معاد، حساب‌رسی و مسئولیت در برابر خداوند، زیربنای رفتار اخلاقی را شکل می‌دهد. انسان مؤمن اخلاق را نه صرفاً برای جلب رضایت جامعه، بلکه برای رضای الهی و پاسخ‌گویی در قیامت رعایت می‌کند. عبادات نیز در اسلام کارکردی اخلاق‌ساز دارند. به گونه مثال:

- نماز، انسان را از فحشا و منکر باز می‌دارد و روح خشوع و انضباط را در او تقویت می‌کند.

- روزه، تمرینی برای تقویت اراده، خویشتن‌داری و همدلی با نیازمندان است.

- حج، نماد مساوات، نظم و وحدت امت اسلامی است.

- زکات، پیوندی میان عبادت و عدالت اجتماعی ایجاد می‌کند.

بدین ترتیب، شریعت اسلامی مجموعه‌ای از احکام صرف نیست، بلکه نظامی تربیتی است که هدف نهایی آن، ساخت انسان اخلاقی است. [۲۸]
تعریف و ماهیت اخلاق اسلامی

اندیشمندان اسلامی، اخلاق اسلامی را این گونه تعریف کرده‌اند:

مجموعه‌ای از اصول و قواعد رفتاری که بر اساس وحی الهی تنظیم شده و هدف آن سامان‌دهی زندگی انسان و تنظیم رابطه او با خدا، خویشتن و

و معیار اصلی نیکی است.
ابعاد گوناگون اخلاق در اسلام
می‌شود. [۳۳]

در ساختار معرفتی اسلام، «عقیده» ناظر به حوزه باورها و مبانی فکری است و «شریعت» نظام رفتاری انسان را در سه سطح نظم می‌دهد: نخست، رابطه انسان با خداوند متعال در قالب عبادات؛ دوم، رابطه انسان با خویشتن در چارچوب عفت، طهارت و خودسازی؛ سوم، رابطه انسان با دیگران در بستر عدالت، احسان، ایثار و مسئولیت اجتماعی. بدین ترتیب، اخلاق نه امری حاشیه‌ای، بلکه روح حاکم بر تمامی ابعاد شریعت است. از منظر تاریخی، تفکر اخلاقی اسلامی از همان قرون نخستین، روندی پویا و رو به رشد داشته است. مسلمانان در مرحله نخست، هدایت اخلاقی خود را مستقیماً از قرآن کریم و سنت نبوی اخذ می‌کردند و علوم فقهی نیز بر پایه همین منابع شکل گرفت و پیوند وثیقی میان احکام شرعی و فضایل اخلاقی برقرار ساخت. در ادامه این مسیر، متفکران و عالمان مسلمان با بهره‌گیری از منابع شریعت و نیز ظرفیت‌های عقلانی تمدن اسلامی، به تدوین نظام‌های منسجم اخلاقی پرداختند. این تلاش‌های علمی در طول قرن‌های متمادی تداوم یافت و سهمی چشمگیر در غنای اندیشه اخلاقی انسانی ایفا کرد. [۳۴] تا آنجا که عده‌ای از آنان در جایگاه نظریه‌پردازی در عرصه اخلاق اسلامی قرار گرفتند. برای روشن‌تر شدن بحث، دیدگاه برخی از این اندیشمندان اسلامی در باب اخلاق اسلامی را ذکر می‌کنیم.

۱. زکریای رازی (۲۵۰-۳۱۱ ق)

ابوبکر محمد بن زکریای رازی از برجسته‌ترین دانشمندان جهان اسلام در حوزه‌های طب، فلسفه و کیمیا به‌شمار می‌رود. شهرت او بیش از هر چیز به دلیل نقش مهمش در پایه‌گذاری روش تجربی در طب است؛ به‌گونه‌ای که او را از پیشگامان طب در تمدن اسلامی می‌دانند. رازی در آثار خود بر مشاهده، تجربه و استدلال عقلانی تأکید می‌کرد و بدین‌وسیله به تحول

۱. اخلاق فردی: مانند صدق، عفت، استقامت.
۲. اخلاق خانوادگی: مانند نیکی به والدین، حسن معاشرت، صلح رحم.
۳. اخلاق اجتماعی: مانند عدالت، اصلاح ذات‌البین، کمک به نیازمندان.
۴. اخلاق سیاسی و حکومتی: مانند شورا، وفای به عهد، عدالت قضایی.
۵. اخلاق عبادی و معنوی: مانند توکل، شکر، محبت و خوف الهی.

مفهوم اخلاق در اندیشه علمای مسلمان

همان‌گونه که گذشت، از آغاز نزول وحی بر پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم، اخلاق در منظومه معرفتی اسلام جایگاهی بنیادین و ساختاری یافته است؛ به‌گونه‌ای که نمی‌توان میان عقیده، شریعت و اخلاق تفکیک ماهوی قائل شد. این پیوند در متن قرآن کریم به‌صورت نظام‌مند بازتاب یافته است؛ چنان‌که در سوره ماعون، تکذیب دین نه صرفاً به‌عنوان انکار زبانی، بلکه در قالب رفتارهای اجتماعی غیراخلاقی - مانند راندن یتیم، بی‌توجهی به اطعام مسکین، ریا در عبادت و منع کمک‌های عمومی - معرفی می‌شود. این ساختار بیانی نشان می‌دهد که از منظر قرآن، دینداری بدون تعهد اخلاقی فاقد اعتبار حقیقی است. [۳۲] از این‌رو، اندیشمندان مسلمان بر این نکته تأکید کرده‌اند که تفکر دینی ذاتاً با تفکر اخلاقی درهم‌تنیده است. اندیشه دینی چارچوب کلان هستی‌شناختی و غایت‌شناختی انسان را ترسیم می‌کند و به پرسش‌های بنیادین درباره خلقت، هدف زندگی و نسبت انسان با خداوند پاسخ می‌دهد؛ در حالی که اندیشه اخلاقی، نحوه تحقق عملی آن جهان‌بینی را در عرصه رفتار فردی و اجتماعی تعیین می‌کند. به بیان دیگر، اخلاق در اسلام تجلی عملی

روش‌های درمانی کمک کرد.[۳۵]

در حوزه اخلاق، دیدگاه رازی تنها محدود به مباحث نظری نیست، بلکه با مسائل اجتماعی پیوند مستقیم دارد. او اخلاق را در ارتباط با مسئولیت جامعه نسبت به افراد نیازمند و آسیب‌پذیر مطرح می‌کند. به عنوان مثال، در کتاب «الفقراء و المساکین» به صراحت از وظیفه جامعه در حمایت از فقرا سخن می‌گوید و بر این نکته تأکید می‌کند که بی‌توجهی به محرومان، نشانه ضعف اخلاقی جامعه است. از نظر رازی، اخلاق فقط مجموعه‌ای از دستورهای فردی برای خوب رفتار کردن نیست؛ بلکه نظامی از ارزش‌هاست که باید به برقراری عدالت، کاهش رنج انسان‌ها و ایجاد رفاه عمومی بینجامد. او بر ارزش‌هایی مانند رحمت، همدلی و عدالت اجتماعی تأکید می‌کند و معتقد است این ارزش‌ها باید در عمل اجتماعی و حتی در حرفه طببی تحقق یابد.[۳۶]

بنابراین، در اندیشه رازی، اخلاق مفهومی اجتماعی و کاربردی است که هم فرد و هم جامعه را دربر می‌گیرد و بخشی جدایی‌ناپذیر از فعالیت‌های علمی، طببی و روابط اجتماعی محسوب می‌شود.

۲. محمد غزالی (۴۵۰-۵۰۵ق)

ابوحامد محمد بن محمد غزالی رحمه الله از برجسته‌ترین متفکران جهان اسلام در حوزه‌های فلسفه، کلام، تصوف و اخلاق به‌شمار می‌رود. آثار او تأثیر عمیقی بر شکل‌گیری اندیشه اخلاقی و تربیتی در تمدن اسلامی گذاشته است.[۳۷]

مفهوم اخلاق در اندیشه غزالی بر اصل توازن میان بُعد درونی (روحی) و بُعد رفتاری انسان استوار است. از نظر او، اخلاق تنها مجموعه‌ای از رفتارهای ظاهری نیست، بلکه صفتی راسخ در درون انسان است که منشأ صدور اعمال می‌شود و جهت‌گیری فرد را به سوی خیر و حق تعیین می‌کند. به بیان دیگر، رفتار اخلاقی زمانی ارزشمند است که از درون

اصلاح‌شده و نیت پاک سرچشمه گیرد.

امام غزالی در اثر مشهور خود «احیاء علوم الدین» کوشیده است میان فقه و تصوف پیوند برقرار کند؛ بدین معنا که احکام شرعی را با تهذیب نفس و اصلاح نیت همراه سازد. او بر این باور است که نیت صالح و عمل نیک، دو رکن اساسی تحقق اخلاق پسندیده‌اند. همچنین در کتاب «میزان العمل» به تحلیل فضایل، رذایل و معیار سنجش اعمال می‌پردازد و تأکید می‌کند که ارزش اخلاقی رفتار، وابسته به حقیقت درونی انسان و میزان آگاهی و اراده اوست.[۳۸]

بر این اساس، در اندیشه غزالی، اخلاق صرفاً مجموعه‌ای از قوانین یا دستورهای بیرونی نیست، بلکه حاصل عمق روح، خودسازی و مجاهدت درونی انسان برای رسیدن به کمال اخلاقی است.

۳. ابن رشد (۵۲۰-۵۹۵ق)

ابن رشد رحمه الله فیلسوف و طبیب نامدار اندلسی، از برجسته‌ترین چهره‌های عقل‌گرای جهان اسلام به‌شمار می‌رود و سهم مهمی در تبیین نسبت فلسفه، دین و اخلاق داشته است. اندیشه او تأثیر عمیقی بر فلسفه اسلامی و حتی اندیشه اروپای قرون وسطی برجای گذاشت.[۳۹]

مفهوم اخلاق در اندیشه ابن رشد بر تعامل و هم‌افزایی میان فلسفه و شریعت استوار است. او اخلاق را بخش اساسی و جدایی‌ناپذیر از زندگی انسان می‌داند که باید بر پایه فهم عمیق از تعالیم دینی و بهره‌گیری از عقل شکل گیرد. به باور وی، تعالیم دینی انسان را به سوی فضایل هدایت می‌کند و عقل، ابزار فهم و تحقق این فضایل است.

ابن رشد در کتاب «فصل المقال فیما بین الحکمة والشریعة من الاتصال» تصریح می‌کند که عقل فلسفی با دین در تعارض نیست، بلکه مکمل آن است. او استدلال می‌کند که شریعت انسان را به اندیشیدن و تأمل فرا می‌خواند و از این‌رو، تفکر فلسفی در چارچوب دین جایگاهی مشروع دارد.

با جایگاه علمی یا اقتصادی بالا می تواند به فجایع گسترده بینجامد. تحلیل امام غزالی ما را متوجه این نکته می کند که پیشرفت علمی یا موقعیت اجتماعی، جایگزین تربیت اخلاقی نمی شود؛ بلکه بدون تزکیه نفس، قدرت می تواند به ابزار فساد تبدیل گردد.

سوم، در چارچوب اندیشه علامه ابن رشد، بحران اخلاقی زمانی رخ می دهد که میان عقل، قانون و فضیلت گسست ایجاد شود. اگر قانون نتواند از عقلانیت اخلاقی و عدالت پشتیبانی کند، یا اگر عقلانیت صرفاً ابزاری و سودمحور شود، تعادل میان شریعت (یا قانون) و حکمت از میان می رود. در چنین شرایطی، حتی نظام های پیشرفته حقوقی نیز ممکن است در برابر نفوذ قدرت و ثروت آسیب پذیر شوند. ابن رشد تأکید می کند که سعادت حقیقی جامعه در گرو هماهنگی عقل، عدالت و ارزش های بنیادین است؛ فقدان این هماهنگی، زمینه بی عدالتی را فراهم می کند.

مفهوم اخلاق در اندیشه غربی

اخلاق یکی از موضوعات مهم در اندیشه فیلسوفان غربی بوده است. اندیشمندان غرب در دوره های مختلف تلاش کرده اند معیارهای تشخیص خوب و بد و رفتار درست انسانی را تبیین کنند. پیش از بیان اخلاق در اندیشه غربی، به رابطه میان اخلاق و فلسفه نگاهی خواهیم داشت.

نخست: رابطه میان اخلاق و فلسفه

اخلاق و فلسفه دو حوزه به هم پیوسته اند که به پرسش های اساسی درباره زندگی انسانی و رفتارهای درست و نادرست می پردازند. فلسفه در پی آن است که ماهیت وجود، شناخت و حقیقت را درک کند، در حالی که اخلاق بر اصول و معیارهایی تمرکز دارد که تعیین می کنند کدام رفتارها درست و کدام نادرست هستند.

فیلسوفان در طول تاریخ تلاش کرده اند معیارها و اصولی را وضع کنند که

بر این اساس، انسان باید از طریق عقل و تأمل، فضایل اخلاقی را بشناسد و در زندگی فردی و اجتماعی خود محقق سازد. [۴۰]

از دیدگاه ابن رشد، اخلاق بر پایه معرفت و آگاهی استوار است؛ زیرا شناخت درست از خیر و شر، زمینه ساز رفتار عادلانه و تقویت نظم اجتماعی می شود. در نتیجه، دیدگاه او تلاشی برای ایجاد توازن میان اصول عقلانی و آموزه های دینی است؛ توازنی که به تحقق سعادت حقیقی فرد و جامعه می انجامد.

تحلیل دیدگاه ها

تحلیل دیدگاه های رازی، غزالی و ابن رشد (رحمهم الله)، اگر در پرتو یکی از ابر بحران های اخلاقی معاصر جهان غرب (پرونده اپستین) بازخوانی شود، ابعاد عینی تر و کارکردی تری می یابد. زیرا، این پرونده، نماد فروپاشی هم زمان اخلاق فردی، مسئولیت اجتماعی و نظارت ساختاری در یک نظام مدعی پیشرفت تمدنی است. از این منظر، می توان نشان داد که دستگاه اخلاقی اسلام چگونه ظرفیت تحلیل و پیشگیری از چنین بحران هایی را داد.

نخست، بر اساس رویکرد رازی، مسئله تنها انحراف فردی نیست؛ بلکه ناکامی شبکه ای از نهادها در انجام مسئولیت اجتماعی خویش است. اگر اخلاق، چنان که رازی می گوید، بنیان عدالت و حمایت از آسیب پذیران باشد، سکوت ساختاری یا کوتاهی در حمایت از قربانیان، خود نشانه ضعف اخلاقی جامعه است. در چنین تحلیلی، تمرکز صرف بر مجازات فرد کافی نیست، بلکه باید ساختارهای اجتماعی، طبی، حقوقی و حمایتی مورد بازنگری اخلاقی قرار گیرند.

دوم، از منظر امام غزالی، ریشه بحران را باید در فساد باطن، انحراف نیت و غلبه هواهای نفسانی جست و جو کرد. اگر اخلاق، صفتی راسخ در نفس باشد که رفتار از آن صادر می شود، آنگاه فقدان تهذیب درونی در افرادی

که شهوت نمایانگر صدای جسم است و عقل میان این دو در نوسان قرار دارد. از دیدگاه روسو، این وجدان است که به اعمال انسان ارزش اخلاقی می‌بخشد. به باور او، وجدان در درون انسان زمزمه می‌کند که خیری که به زیان دیگران به دست آید، در حقیقت شر است. بنابراین، وجدان درونی راهنمایی برای تشخیص خوبی و بدی به شمار می‌آید؛ به گونه‌ای که اگر انسان در درون خود احساس کند عملی نیکو است، آن عمل خیر به شمار می‌آید و اگر چنین احساسی نداشته باشد، آن عمل ناپسند تلقی می‌شود. روسو همچنین تأکید می‌کند که در ژرفای نفس انسان، اصلی فطری وجود دارد که به عدالت و فضیلت حکم می‌کند، فارغ از تمایلات و خواسته‌های شخصی. بر این اساس، ارزش‌های اساسی سیاسی مانند برابری و عدالت، هرچند در ظاهر مفاهیمی سیاسی هستند، اما در حقیقت بیانگر مسائل اخلاقی‌اند. از این رو، اخلاق باید نقش مهمی در هدایت انسان‌ها ایفا کند تا آنان بتوانند به کمال و رشد فردی دست یابند. [۴۳]

۲. ایمانوئل کانت (۱۷۲۴-۱۸۰۴م)

ایمانوئل کانت فیلسوف آلمانی و یکی از برجسته‌ترین چهره‌ها در تاریخ فلسفه غرب به شمار می‌آید. او در حوزه‌های گوناگونی مانند اخلاق، نظریه شناخت و زیبایی‌شناسی نقش مهمی داشته است. کانت بیشتر به دلیل فلسفه انتقادی خود شناخته می‌شود؛ فلسفه‌ای که بر نقش عقل در فهم جهان و نیز بر چگونگی رفتار انسان بر اساس اصول اخلاقی تأکید دارد. در اندیشه کانت، اخلاق بر مفهوم قانون اخلاقی استوار است؛ قانونی که ویژگی همگانی و فراگیر دارد و باید در همه شرایط بدون استثنا اجرا شود. از دیدگاه او، اراده اخلاقی اراده‌ای آزاد است؛ اما این آزادی مطلق نیست، بلکه به قانون اخلاقی وابسته است و همه انسان‌ها باید به آن احترام بگذارند.

کانت معتقد است که یک عمل زمانی اخلاقی محسوب می‌شود که مطابق

به افراد و جوامع کمک کند تا تصمیم‌های اخلاقی خود را بر پایه عقل و منطق اتخاذ کنند. از همین رو، اخلاق بخشی جدایی‌ناپذیر از فلسفه به شمار می‌آید.

هر فیلسوفی معمولاً به یک گرایش یا مکتب فلسفی خاص تعلق دارد و به روشنی دیده می‌شود که میان شناخت و اخلاق، یا میان اندیشه و عمل، و نیز میان تصور و رفتار رابطه‌ای نزدیک وجود دارد.

به طور نمونه، در مکتب مارکسیسم، معرفت بر پایه ماده طبیعی قرار دارد و همین ماده است که بر اخلاق تأثیر می‌گذارد. از دیدگاه مارکسیستی، شرایط اقتصادی و مبارزه طبقاتی پایه تفاوت میان انسان‌ها را شکل می‌دهد و در نظام ارزشی مارکسیسم، این عوامل به عنوان ارزش‌های برتر شناخته می‌شوند. [۴۱]

دوم: اندیشه اخلاقی در میان فیلسوفان غرب

اندیشه اخلاقی از مهم‌ترین مباحثی است که فیلسوفان غرب در دوره‌های مختلف به آن پرداخته‌اند. [۴۲] آنان تلاش کرده‌اند با بررسی ماهیت انسان و جامعه، معیارهایی برای تشخیص رفتار درست و نادرست ارائه دهند.

۱. ژان ژاک روسو (۱۷۱۲-۱۷۷۸م)

ژان ژاک روسو فیلسوف و نویسنده فرانسوی و از برجسته‌ترین اندیشمندان عصر روشنگری به شمار می‌رود. او به دلیل دیدگاه‌هایش درباره آزادی، طبیعت و برابری شهرت یافت. روسو در آثار خود، مانند «قراردادهای اجتماعی»، بر ضرورت شکل‌گیری جامعه بر پایه عدالت و حقوق فردی تأکید کرد. اندیشه‌های او نقش مهمی در برانگیختن جنبش‌ها و انقلاب‌های اجتماعی و سیاسی ایفا کرد.

مفهوم اخلاق در اندیشه ژان ژاک روسو بر وجدان و احساس فطری انسان استوار است. او معتقد بود که وجدان، صدای روح انسان است، در حالی

دلیل بر آموزش مبتنی بر تجربه و تعامل و نیز اهمیت تفکر انتقادی در ساختن جامعه تأکید می‌کرد.

دیویی معتقد بود که اخلاق مجموعه‌ای ثابت از قوانین نیست و معیار مطلقی برای خیر و شر وجود ندارد؛ بلکه اخلاق از تجربه‌های زندگی انسان به وجود می‌آید و تحت تأثیر نیازهای جامعه و خواسته‌های افراد قرار دارد. او نظریه‌هایی را که اخلاق را فقط اطاعت از دستورهای برتر می‌دانند، رد می‌کرد.

به نظر دیویی، اخلاق با رشد و پیشرفت انسان ارتباط دارد و از محیط اجتماعی فرد شکل می‌گیرد. بنابراین خوبی و بدی به تأثیر رفتار انسان بر دیگران بستگی دارد. از دید او اخلاق یک فرایند یادگیری و تربیت مداوم است که هدف آن ایجاد تعادل میان منافع فردی و جمعی و احترام به دیگران است. [۴۶]

۵. سارتر (۱۹۰۵-۱۹۸۰م)

ژان پل سارتر فیلسوف و نویسنده فرانسوی و از مهم‌ترین بنیان‌گذاران فلسفه اگزیستانسیالیسم (وجودگرایی) بود. او به آزادی فردی و مسئولیت اخلاقی انسان توجه زیادی داشت و انسان را به رهایی از محدودیت‌های اجتماعی و پذیرش مسئولیت کامل انتخاب‌های خود دعوت می‌کرد. اندیشه‌های او بر فکر سیاسی و ادبی معاصر تأثیر زیادی گذاشته است. از نظر سارتر، اخلاق در چارچوب فلسفه وجودی او معنا پیدا می‌کند. او معتقد بود اخلاق مجموعه‌ای ثابت از ارزش‌ها یا قوانین تحمیل‌شده از طرف جامعه یا دین نیست، بلکه نتیجه آزادی فردی انسان است. به باور او هر فرد آزاد است که بر اساس انتخاب‌ها و تجربه‌های شخصی خود ارزش‌ها و اصول اخلاقی‌اش را تعیین کند، و به همین دلیل در برابر اعمال خود مسئول است. وی تأکید می‌کند که انسان باید از محدودیت‌هایی که سنت‌ها و جامعه بر او تحمیل می‌کنند فراتر برود و مطابق با حقیقت

وظیفه انجام گیرد و انسان آن را از روی احساس تعهد به وظیفه انجام دهد. از نظر او، ارزش اخلاقی یک عمل از هدف یا نتیجه آن به دست نمی‌آید، بلکه از اصلی اخلاقی سرچشمه می‌گیرد که آن عمل بر پایه آن انجام شده است. [۴۴]

۳. کارل مارکس (۱۸۱۸-۱۸۸۳م)

کارل مارکس فیلسوف، اقتصاددان و روزنامه‌نگار آلمانی بود که به عنوان بنیان‌گذار مکتب مارکسیسم شناخته می‌شود. او در آثار خود به بررسی موضوعاتی مانند طبقات اجتماعی، مبارزه طبقاتی و تأثیر نظام سرمایه‌داری بر جامعه پرداخت.

از دیدگاه مارکس، اخلاق بازتابی از واقعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه است. به اعتقاد او، اخلاق امری ثابت و مطلق نیست، بلکه با توجه به شرایط جامعه و شیوه‌های تولید تغییر می‌کند. مارکس بر این باور بود که اصول اخلاقی همراه با دگرگونی روابط طبقاتی و سازمان اجتماعی تحول می‌یابد؛ بنابراین، ارزش‌های اخلاقی نسبی‌اند و از شرایط مادی و اقتصادی جامعه تأثیر می‌پذیرند.

در جامعه کمونیستی، اخلاق با هدف ایجاد وحدت میان افراد، تقویت روحیه همکاری و احترام متقابل شکل می‌گیرد. این اخلاق بیانگر معیارهایی است که در جهت پیشرفت انسان و رهایی او از استثمار به کار می‌رود. از این رو، در اندیشه مارکس اخلاق ابزاری برای تحقق رفاه اجتماعی و بهبود شرایط زندگی انسان‌ها به شمار می‌آید، نه مفهومی که بر مرجعیت الهی یا اصول ثابت و مطلق تکیه داشته باشد. [۴۵]

۴. دیویی (۱۸۵۹-۱۹۵۲م)

جان دیویی فیلسوف، روان‌شناس و دانشمند تعلیم و تربیه غربی بود و از مهم‌ترین نمایندگان فلسفه پراگماتیسم به شمار می‌رود. او باور داشت که فلسفه باید در حل مسائل اجتماعی و آموزشی به کار برده شود و به همین

در آخرت است؛ در حالی که اندیشه غربی بیشتر بر سعادت دنیوی و رفاه جامعه تأکید می‌کند.

۴. در اسلام ارزش‌های اخلاقی ثابت و تغییرناپذیر دانسته می‌شوند؛ اما در بسیاری از دیدگاه‌های غربی، اخلاق با تغییر شرایط اجتماعی و تاریخی دگرگون می‌شود.

۵. در اسلام انگیزه عمل اخلاقی اطاعت از خداوند، ترس از مجازات او و امید به پاداش الهی است؛ در حالی که در فلسفه غربی انگیزه‌ها متفاوت‌اند، مانند رسیدن به سعادت، خودشناسی و انجام وظیفه در برابر جامعه.

۶. اسلام بر اخلاقی جامع که همه جنبه‌های زندگی را در بر می‌گیرد تأکید می‌کند؛ اما برخی فلسفه‌های غربی تنها بر بخش‌هایی از اخلاق، مانند اخلاق فردی یا اجتماعی، تمرکز دارند.

دوم: نقد دیدگاه غربی درباره اخلاق

دیدگاه‌های اخلاقی در فلسفه غربی همواره به دلیل تفاوت مبانی فکری و فلسفی، با نقدهای گوناگونی مواجه شده‌اند، از جمله:

۱. نسبی بودن اخلاق

در اندیشه اسلامی، اخلاق مطلق و ثابت دانسته می‌شود و از منبع الهی سرچشمه می‌گیرد؛ اما در اندیشه غربی در بسیاری از موارد اخلاق نسبی شمرده می‌شود و با تغییر زمان، مکان و جامعه دگرگون می‌گردد. این تفاوت باعث می‌شود که در اندیشه غربی تعیین معیارهای ثابت اخلاقی دشوار باشد.

۲. تأکید بر فرد

اندیشه غربی بیشتر بر حقوق و آزادی‌های فردی تأکید می‌کند؛ در حالی که اندیشه اسلامی بر ایجاد توازن میان حقوق فرد و مسئولیت‌های او در

وجودی خود زندگی کند. این کار نیازمند آگاهی کامل از انتخاب‌هاست، یعنی فرد باید تصمیم‌های خود را بر اساس آنچه برای خود درست می‌داند بگیرد، نه بر اساس فشارها و توقعات دیگران. به همین دلیل اخلاق در نظر سارتر پویا و متغیر است و با تحول زندگی انسان تغییر می‌کند. [۴۷]

مقایسه و نقد

برای درک بهتر دیدگاه‌های اخلاقی، مقایسه میان اندیشه‌های مختلف اهمیت زیادی دارد؛ زیرا از این طریق می‌توان نقاط قوت و ضعف هر دیدگاه را شناخت. همان گونه که در مطالب فوق گذشت، اندیشه اسلامی و اندیشه غربی هر کدام برداشت‌های خاصی از مفهوم اخلاق ارائه کرده‌اند. از این رو، بررسی مقایسه‌ای و نقد دیدگاه‌های بشری به روشن‌تر شدن مفهوم اخلاق و تفاوت‌های میان آن‌ها (اخلاق در اندیشه دینی و اندیشه بشری غربی) کمک می‌کند.

نخست: مقایسه

اندیشه اسلامی و اندیشه غربی دیدگاه‌های متفاوت و متنوعی درباره اخلاق ارائه کرده‌اند و هر یک دارای ریشه‌های خاص خود هستند. با مقایسه‌ی میان این دو دیدگاه می‌توان تفاوت‌های مفهوم اخلاق در اندیشه اسلامی و اندیشه وضعی (غربی) را به گونه ذیل نمایان کرد.

تفاوت‌ها:

۱. در اندیشه اسلامی، منبع اخلاق، الهی است و ارزش‌های اخلاقی از وحی الهی سرچشمه می‌گیرند؛ در حالی که در اندیشه غربی، عقل و تجربه انسانی به عنوان منبع اخلاق در نظر گرفته می‌شود.

۲. اندیشه اسلامی اخلاق را نظامی جامع و کامل می‌داند که همه جنبه‌های زندگی را در بر می‌گیرد؛ اما اندیشه غربی بیشتر بر برخی جنبه‌های خاص اخلاق مانند عدالت، آزادی و برابری تمرکز دارد.

۳. در اندیشه اسلامی هدف اخلاق رسیدن به سعادت هم در دنیا و هم

برابر جامعه تأکید دارد.

۳. نبود مرجعیت الهی

در بسیاری از دیدگاه‌های غربی مرجعیت الهی مشخصی برای اخلاق وجود ندارد؛ از این‌رو، اخلاق بر اساس نظر شخصی یا تمایلات افراد تغییر می‌کند.

۴. اختلاف میان فیلسوفان

میان فیلسوفان غربی درباره مفهوم اخلاق اختلافات زیادی دیده می‌شود که نشان می‌دهد دیدگاه واحد و مشترکی درباره اخلاق در این اندیشه وجود ندارد.

۵. تأکید بر عقل صرف

اندیشه غربی بیشتر بر عقل در تعیین اصول اخلاقی تکیه دارد؛ در حالی که در اندیشه اسلامی هم عقل و هم نقل (تعالیم دینی) در فهم و اجرای اخلاق اهمیت دارند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی و تحلیل شکاف میان گفتمان اخلاقی اعلام‌شده در تمدن غرب و واقعیت‌های عملی آن، به‌ویژه در پرتو پرونده جنجالی اپستین، انجام گرفت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که اگرچه در اندیشه و ادبیات رسمی غرب بر مفاهیمی مانند کرامت انسانی، آزادی فردی، حقوق بشر و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر تأکید فراوان می‌شود، اما در عمل، اجرای این اصول همواره یکسان و بی‌طرفانه نبوده، بلکه تحت تأثیر منافع سیاسی، اقتصادی و شبکه‌های قدرت قرار گرفته است. پرونده اپستین نمونه‌ای برجسته از این وضعیت است که در آن سوءاستفاده از قدرت، ثروت و نفوذ توانست مانع از اجرای عدالت شود و به شکل‌گیری نوعی بی‌اعتمادی عمومی نسبت به نهادهای حقوقی و

رسانه‌ای در جوامع غربی بینجامد.

بررسی مبانی نظری اخلاق در اندیشه غربی نیز نشان داد که این دیدگاه‌ها غالباً بر عقل، تجربه انسانی و شرایط اجتماعی استوارند و به همین دلیل، در بسیاری از مکاتب فلسفی، اخلاق ماهیتی نسبی و متغیر می‌یابد. در مقابل، اخلاق در اندیشه اسلامی بر پایه وحی الهی، همراهی عقل و نقل، و پیوند میان باور دینی و رفتار اجتماعی شکل می‌گیرد؛ از این‌رو، همواره به‌عنوان نظامی جامع، پایدار و ناظر بر تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی مطرح می‌شود.

در نتیجه، مقایسه میان این دو رویکرد نشان می‌دهد که اخلاق در شریعت اسلامی دارای چارچوبی منسجم و الزام‌آور است؛ چارچوبی که می‌کوشد میان اصول نظری و رفتار عملی هماهنگی ایجاد کند و مسئولیت اخلاقی را در سطح فردی و نهادی تثبیت نماید. در مقابل، نظام‌های اخلاقی در اندیشه غربی به دلیل فقدان مرجعیت ثابت و وابستگی به شرایط اجتماعی و منافع قدرت، در عمل با چالش‌های جدی در زمینه تحقق عدالت اخلاقی مواجه شده‌اند. بنابراین، تداوم پژوهش‌های تطبیقی در حوزه اخلاق، به‌ویژه میان اندیشه‌های دینی و فلسفی، می‌تواند زمینه‌ساز فهم عمیق‌تر از جایگاه اخلاق در ساختارهای اجتماعی در نظام اسلامی و تقویت مبانی نظری آن برای مواجهه با بحران‌های اخلاقی معاصر باشد.

[۱]. فیروزآبادی، مجدالدین محمد بن یعقوب، القاموس المحيط، قاهره:

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Journal of Jurisprudence and Modern Law

Home Page: www.jaml.ir

.doi:10.1002/car.894. ISSN 0952-9136. 291-275. (4): 14. [9] Colyar, Brock; Hurwitz, Kelsey; Klein, Charlotte; Kweku, Ezekiel; Larocca, Amy; Martins, Yinka Raymond, Adam K.; Schneier, Matthew; Stieb, Matt (July 22, 2019). "Who Was Jeffrey Epstein Calling? A close study of his circle—social, professional transactional—reveals a damning portrait of elite New York". New York. Archived from the original on September 14, 2019. Retrieved July 25, 2019.

Nally, Leland (October 1, 2019). "An Actual Conspiracy Kept Jeffrey Epstein's Accomplices out of Prison". Mother Jones. Archived from the original on October 1, 2019. Retrieved October 1, 2019. According to [the facts for the] ruling by U.S. District Judge Kenneth Marra in February 2019: 'In addition to his own sexual abuse of the victims, Epstein directed other persons to abuse the girls sexually. Epstein used paid employees to find and bring minor girls to him. Epstein worked in concert with others to obtain minors not only for his own sexual gratification, but also for the sexual gratification of others

Goldstein, Matthew (15 January 2025). "Jeffrey Epstein's Associates Could Reap Benefit of a Big Tax Refund".

دارالحديث، ۱۴۲۹ق، ج ۴، ص ۲۳۸.
[۲]. ابن منظور، محمد بن مكرم بن منظور، لسان العرب، بيروت: دار صادر، چاپ سوم، ۱۴۱۴هـ، ج ۱۳، ص ۲۳۸.
[۳]. ابن مسكويه، ابو على احمد بن محمد، تهذيب الأخلاق و تطهير الأعراق، قاهره: مكتبة الثقافة الدينية، ۱۳۹۸ق، ص ۵۱.
[۴]. همان، ص ۵۱.
[۵]. Ward, Vicky (June 27, 2011). "The Talented Mr Epstein". Vanity Fair.

Thomas, Landon Jr. (July 1, 2008). "Financier Starts Sentence in Prostitution Case". The New York Times.

Jeffrey Epstein Charged in Manhattan Federal Court With Sex Trafficking of Minors" (Press release) U.S. Attorney's Office for the Southern District of New York. Archived from the original on 2019. Retrieved July 8, 2019. Lewis, Paul; July 8, 2019. Retrieved July 8, 2019. (January 4, 2015). "Jeffrey Epstein: The rise and fall of teacher turned tycoon". The Guardian. Archived from the original on November 26, 2016. Retrieved November 7, 2016.

[۸]. Goddard, Chris; Bortoli, Lillian De; Saunders Bernadette J; Tucci, Joe (2005). "The rapist's camouflage: 'child prostitution'". Child Abuse Review

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Journal of Jurisprudence and Modern Law

Home Page: www.jaml.ir

Hill, James (January ۳۰, ۲۰۲۶). "Latest release of [۱۷] Epstein files includes some survivors' names, despite DOJ assurances, lawyers say". ABC News. Retrieved February ۱, ۲۰۲۶.

[۱۸]. Safdar, Khadeeja; Whitton, Brian (February ۱, ۲۰۲۶). "Epstein Files Release Exposes Names of at Least ۴۳ Victims, WSJ Review Finds". The Wall Street Journal. Retrieved February ۲, ۲۰۲۶.

[۱۹]. Office of Public Affairs | Department of Justice Publishes ۳.۵ Million Responsive Pages in Compliance with the Epstein Files Transparency Act". U.S. Department of Justice. January ۳۰, ۲۰۲۶. Retrieved January ۳۰, ۲۰۲۶.

[۲۰]. Jeffrey Epstein list: Who is named in court filings?. BBC News. January ۲, ۲۰۲۴. Archived from the original on July ۱۳, ۲۰۲۵. Retrieved July ۱۵, ۲۰۲۵.

Confessore, Nicholas (January ۳۱, ۲۰۲۶). "They Said They Weren't Close to Epstein. New Documents Show Otherwise". The New York Times. Retrieved January ۲۰۲۶, ۳۱.

[۲۱]. MacDonald, Alex (February ۳, ۲۰۲۶). "Prosecutors investigating Epstein files after claims Turkish girls were trafficked". Middle East Eye.

[۲۲]. Lithuania launches human trafficking probe" related to Epstein files". Reuters. February ۳, ۲۰۲۶.

[۱۲]. Goldsmith, Samuel (June ۳۰, ۲۰۰۸). "Jeffrey Epstein Pleads Guilty to Prostitution Charges". New York Post. Archived from the original on August ۱۳, ۲۰۱۹. Retrieved August ۱۲, ۲۰۱۹.

[۱۳]. Brown, Julie K. (نوامبر ۲۸, ۲۰۱۸). "How a future Trump Cabinet member gave a serial sex abuser the deal of a lifetime". Miami Herald. Archived from the original on November ۲۸, ۲۰۱۸. Retrieved November ۲۸, ۲۰۱۸.

[۱۴]. Shallwani, Pervaiz; Briquet, Kate; Siegel, Harry. (ژوئیه ۶, ۲۰۱۹). "Jeffrey Epstein Arrested for Sex Trafficking of Minors". The Daily Beast. Archived from the original on July ۷, ۲۰۱۹. Retrieved July ۷, ۲۰۱۹.

[۱۵]. Sisak, Michael R.; Balsamo, Michael. (August ۱۷, ۲۰۱۹). "Medical examiner rules Epstein death a suicide by hanging". AP NEWS. Archived from the original on September ۴, ۲۰۱۹. Retrieved August ۱۷, ۲۰۱۹.

[۱۶]. Jeffrey Epstein prison video metadata reveals nearly ۳ minutes of footage removed by FBI". The Economic Times. ۱۶ July ۲۰۲۵. Retrieved ۱۸ July ۲۰۲۵.

Mehrotra, Dhruv (۱۵ July ۲۰۲۵). "The FBI's Jeffrey Epstein Prison Video Had Nearly ۳ Minutes Cut Out". Wired. Retrieved ۱۸ July ۲۰۲۵.

- [۳۴]. ابن حمید، صالح عبدالله، القيم الإخلاقية بين الإسلام و الغرب، جده: جامعه الملك عبدالعزيز، ۲۰۱۳م، ص ۱۳.
- [۳۵]. المنوفی، محمد إبراهيم. التربية الأخلاقية في المدارس الفلسفية: دراسة تحليلية، «مجلة كلية التربية، كلية التربية، جامعة كفر الشيخ»، ۲۰۲۲م، العدد ۱۰۶، ص ۴۳-۲۳.
- [۳۶]. همان.
- [۳۷]. الغزالي، أبو حامد محمد بن محمد، ميزان العمل، تحقيق: سليمان دنيا، القاهرة: دار المعارف، ۱۹۶۴م، ص ۳۴.
- [۳۸]. همان، ص ۳۵.
- [۳۹]. ابن رشد، أبو الوليد محمد بن أحمد، فصل المقال فيما بين الحكمة والشرعية من الاتصال، تحقيق: محمد عمارة، القاهرة: دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع والترجمة، ۲۰۱۲م، ص ۲۴.
- [۴۰]. همان، ص ۵۶.
- [۴۱]. الدباغ، مقداد إسماعيل؛ حاتم، وسام على، «القيم الأخلاقية والتربية الإسلامية»، مجلة العلوم التربوية والنفسية، الجمعية العراقية للعلوم التربوية والنفسية، ص ۹.
- [۴۲]. المقدم، جيهان نور الدين، الجانب الأخلاقي عند أفلاطون-عرض وتحليل، حولى كلية الدراسات الإسلامية والعربية للبنات بالزقازيق، جامعة الأزهر، ۲۰۱۸م، العدد ۸، ج ۲، ص ۱۰۸۶؛ الدباغ، مقداد إسماعيل؛ حاتم، وسام على، «القيم الأخلاقية والتربية الإسلامية»، ص ۱۱.
- [۴۳]. التليلى، مصطفى، «الأخلاق والسياسة عند روسو»، المجلة التونسية للدراسات الفلسفية، الجمعية التونسية للدراسات الفلسفية، ۱۹۸۴م، ع ۳، ص ۴۸.
- [۴۴]. بدوى، عبد الرحمن، الأخلاق عند كانت، الكويت: وكالة المطبوعات، ۱۹۷۹م، ص ۳۳.

- [۲۳]. Latvia launches human trafficking investigation .after Epstein file release Reuters. February ۵, ۲۰۲۶
- [۲۴]. Norway to probe Epstein revelations as "scandal reverberates round Europe". {{cite web}}
Text "Reuters" ignored (help); line feed character in .title= at position ۷ (help)|
- [۲۵]. Sisak, Michael R.; Kirka, Danica; Finley, Ben (January ۳۱, ۲۰۲۶). "Epstein files lead to resignation in Slovakia and calls in Britain for former prince to cooperate". Associated Press. Retrieved January ۳۱, ۲۰۲۶
- [۲۶]. Baker, Mike; Tate, Julie (February ۱, ۲۰۲۶). "The Government Published Dozens of Nude Photos in the Epstein Files". The New York Times. Retrieved February ۱, ۲۰۲۶
- [۲۷]. أخرجه مسلم، شماره: ۷۷۱.
- [۲۸]. رفقى، محمد و فتحى محمد، فى النمو الأخلاقى: النظرية، البحث، التطبيق، الكويت: دار القلم للنشر، ۱۹۸۳م، ص ۱۰۲.
- [۲۹]. يالجن، مقداد، علم الأخلاق الإسلاميه، الرياض: دار عالم الكتب للطباعة والنشر، ۱۴۱۲ق، ص ۷۵.
- [۳۰]. أخرجه مسلم، ۱۴۱۳ق، شماره حديث ۲۵۵۳.
- [۳۱]. دراز، محمد عبدالله، دستور الأخلاق فى القرآن، بيروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۰۵ق، ص ۶۸۹.
- [۳۲]. الكتانى، محمد، جدل العقل و النقل فى مناهج التفكير الإسلامى، الدار البيضاء: دار ثقافته للنشر و التوزيع، ۱۹۹۲م، ص ۱۳.
- [۳۳]. همان.

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Journal of Jurisprudence and Modern Law

Home Page: www.jaml.ir

مرکز اطلاعات علمی جهان و منطقه
Scientific Information Database

Sponsored and Indexed by
CIVILICA
We Respect the Science

ESJI
www.ESJIndex.org

Eurasian
Scientific
Journal
Index

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Academia.edu
share research

لبیب النجیحی، القاهرة: مؤسسة الخانجی، ۱۹۶۳م، ص ۲۹۴.
[۴۷]. ناصر، إبراهيم، فلسفات التربية، عمان: دار وائل للنشر والتوزيع،
۲۰۰۱م، ص ۲۴۶.

[۴۵]. إبراهيم، زكريا، الأخلاق والمجتمع، القاهرة: الدار المصرية للطباعة
والتأليف والترجمة والنشر، ۱۹۶۶، ص ۲۲.
[۴۶]. ديوى، جون، الطبيعة البشرية والسلوك الإنسانى، ترجمة: محمد

منابع

۱۳. الغزالی، أبو حامد محمد بن محمد، میزان العمل، تحقيق: سليمان دنيا، القاهرة: دار المعارف، ۱۹۶۴م.
۱۴. فیروزآبادی، مجدالدین محمد بن یعقوب، القاموس المحيط، قاهره: دارالحديث، ۱۴۲۹ق.
۱۵. الكتاني، محمد، جدل العقل و النقل في منهج التفكير الإسلامي، الدار البيضاء: دار الثقافة للنشر و التوزيع، ۱۹۹۲م.
۱۶. المقدم، جيهان نور الدين، الجانب الأخلاقي عند أفلاطون-عرض وتحليل، حولىة كلية الدراسات الإسلامية والعربية للبنات بالزقازيق، جامعة الأزهر، ۲۰۱۸م.
۱۷. المنوفى، محمد إبراهيم. التربية الأخلاقية في المدارس الفلسفية: دراسة تحليلية، «مجلة كلية التربية، كلية التربية، جامعة كفر الشيخ»، ۲۰۲۲م، العدد ۱۰۶.
۱۸. ناصر، إبراهيم، فلسفات التربية، عمان: دار وائل للنشر والتوزيع، ۲۰۰۱م.
۱۹. بالجن، مقداد، علم الأخلاق الإسلاميه، الرياض: دار عالم الكتب للطباعة والنشر، ۱۴۱۲ق.
- انگلیسی
۱. "Ward, Vicky (June ۲۷, ۲۰۱۱). "The Talented Mr. Epstein. Vanity Fair
۲. Thomas, Landon Jr. (July ۱, ۲۰۰۸). "Financier Starts Sentence in Prostitution Case". The New York Times
۳. Jeffrey Epstein Charged in Manhattan Federal Court" .With Sex Trafficking of Minors" (Press release). U.S Attorney's Office for the Southern District of New York
۸. Archived from the original on July ۸, ۲۰۱۹. ۲۰۱۹. Lewis, Paul (January ۴, ۲۰۱۵):Retrieved July ۸, ۲۰۱۹
- Jeffrey Epstein: The rise and fall of teacher turned tycoon". The Guardian. Archived from the original on

- قرآن کریم
۱. إبراهيم، زكريا، الأخلاق والمجتمع، القاهرة: الدار المصرية للطباعة والتأليف والترجمة والنشر، ۱۹۶۶م.
۲. ابن حميد، صالح عبدالله، القيم الإخلاقية بين الإسلام و الغرب، جده: جامعه الملك عبدالعزيز، ۲۰۱۳م.
۳. ابن رشد، أبو الوليد محمد بن أحمد، فصل المقال فيما بين الحكمة والشريعة من الاتصال، تحقيق: محمد عمار، القاهرة: دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع والترجمة، ۲۰۱۲م.
۴. ابن مسكويه، ابو على احمد بن محمد، تهذيب الأخلاق و تطهير الأعراق، قاهره: مكتبة الثقافة الدينية، ۱۳۹۸ق.
۵. ابن منظور، محمد بن مكرم بن منظور، لسان العرب، بيروت: دار صادر، چاپ سوم، ۱۴۱۴هـ.ق.
۶. بدوى، عبد الرحمن، الأخلاق عند كانت، الكويت: وكالة المطبوعات، ۱۹۷۹م.
۷. التليلى، مصطفى، «الأخلاق والسياسة عند روسو»، المجلة التونسية للدراسات الفلسفية، الجمعية التونسية للدراسات الفلسفية، ۱۹۸۴م.
۸. الدباغ، مقداد إسماعيل؛ حاتم، وسام على، «القيم الأخلاقية والتربية الإسلامية»، مجلة العلوم التربوية والنفسية، الجمعية العراقية للعلوم التربوية والنفسية.
۹. دراز، محمد عبدالله، دستور الأخلاق في القرآن، بيروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۰۵ق.
۱۰. ديوى، جون، الطبيعة البشرية والسلوك الإنسانى، ترجمة: محمد لبيب النجیحى، القاهرة: مؤسسة الخانجى، ۱۹۶۳م.
۱۱. رفقى، محمد و فتحى محمد، فى النمو الأخلاقى: النظرية، البحث، التطبيق، الكويت: دار القلم للنشر، ۱۹۸۳م.
۱۲. صحيح مسلم، ۱۴۱۳ق، شماره حديث ۲۵۵۳.

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Journal of Jurisprudence and Modern Law

Home Page: www.jaml.ir

August ۱۲, ۲۰۱۹

How a future Trump" . ۲۰۱۸۹, ۲۸. نوامبر. Brown, Julie K . Cabinet member gave a serial sex abuser the deal of a lifetime". Miami Herald. Archived from the original on .November ۲۸, ۲۰۱۸. Retrieved November ۲۸, ۲۰۱۸

Shallwani, Pervaiz; Briquet, Kate; Siegel, Harry . Jeffrey Epstein Arrested for Sex Trafficking of" . ۲۰۱۹۱۰. Minors". The Daily Beast. Archived from the original on July ۷, ۲۰۱۹. Retrieved July ۷, ۲۰۱۹

Sisak, Michael R.; Balsamo, Michael; Neumeister, Larry .۱۱ (August ۱۷, ۲۰۱۹). "Medical examiner rules Epstein death a suicide by hanging". AP NEWS. Archived from the original .on September ۴, ۲۰۱۹. Retrieved August ۱۷, ۲۰۱۹

Jeffrey Epstein prison video metadata reveals nearly" . ۱۲ minutes of footage removed by FBI". The Economic ۳ ,Mehrotra:Times. ۱۶ July ۲۰۲۵. Retrieved ۱۸ July ۲۰۲۵ Dhruv (۱۵ July ۲۰۲۵). "The FBI's Jeffrey Epstein Prison Video Had Nearly ۳ Minutes Cut Out". Wired. Retrieved ۱۸ July ۲۰۲۵

Hill, James (January ۳۰, ۲۰۲۶). "Latest release of ۱۳ Epstein files includes some survivors' names, despite DOJ assurances, lawyers say". ABC News. Retrieved February ۱ ۲۰۲۶

Safdar, Khadeeja; Whitton, Brian (February ۱, ۲۰۲۶) .۱۴ Epstein Files Release Exposes Names of at Least ۴۳" .Victims, WSJ Review Finds". The Wall Street Journal .Retrieved February ۲, ۲۰۲۶

Office of Public Affairs | Department of Justice .۱۵

.November ۲۶, ۲۰۱۶. Retrieved November ۷, ۲۰۱۶

Goddard, Chris; Bortoli, Lillian De; Saunders, Bernadette .۴ J.; Tucci, Joe (۲۰۰۵). "The rapist's camouflage: 'child .prostitution'". Child Abuse Review . ۱۴ (۴): ۲۷۵–۲۹۱ .doi:۱۰.۱۰۰۲/car.۸۹۴. ISSN ۰۹۵۲–۹۱۳۶

,Colyar, Brock; Hurwitz, Kelsey; Klein, Charlotte; Kweku .۵ ;Ezekiel; Larocca, Amy; Martins, Yinka; Raymond, Adam K Schneier, Matthew; Stieb, Matt (July ۲۲, ۲۰۱۹). "Who Was Jeffrey Epstein Calling? A close study of his circle-social professional, transactional—reveals a damning portrait of elite New York". New York. Archived from the original on .September ۱۴, ۲۰۱۹. Retrieved July ۲۵, ۲۰۱۹

Nally, Leland (October ۱, ۲۰۱۹). "An Actual Conspiracy ۶ Kept Jeffrey Epstein's Accomplices out of Prison". Mother Jones. Archived from the original on October ۱, ۲۰۱۹ Retrieved October ۱, ۲۰۱۹. According to [the facts for the] ruling by U.S. District Judge Kenneth Marra in February .In addition to his own sexual abuse of the victims' :۲۰۱۹ .Epstein directed other persons to abuse the girls sexually Epstein used paid employees to find and bring minor girls to him. Epstein worked in concert with others to obtain minors not only for his own sexual gratification, but also .for the sexual gratification of others

Goldstein, Matthew (۱۵ January ۲۰۲۵). "Jeffrey Epstein's ۷ .Associates Could Reap Benefit of a Big Tax Refund

Goldsmith, Samuel (June ۳۰, ۲۰۰۸). "Jeffrey Epstein ۸ .Pleads Guilty to Prostitution Charges". New York Post Archived from the original on August ۱۳, ۲۰۱۹. Retrieved

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Journal of Jurisprudence and Modern Law

Home Page: www.jaml.ir

Latvia launches human trafficking investigation after ۱۹
 Epstein file release Reuters. February ۵, ۲۰۲۶
 Norway to probe Epstein revelations as scandal" ۲۰
 "reverberates round Europe". {{cite web}}: Text "Reuters
 ignored (help); line feed character in |title= at position ۷
 (help)
 Sisak, Michael R.; Kirka, Danica; Finley, Ben (January ۳۱, ۲۰۲۶)
 Epstein files lead to resignation in Slovakia and" (۲۰۲۶
 calls in Britain for former prince to cooperate". Associated
 Press. Retrieved January ۳۱, ۲۰۲۶
 Baker, Mike; Tate, Julie (February ۱, ۲۰۲۶). "The ۲۲
 Government Published Dozens of Nude Photos in the
 Epstein Files". The New York Times. Retrieved February ۱
 ۲۰۲۶

Publishes ۳.۵ Million Responsive Pages in Compliance with
 the Epstein Files Transparency Act". U.S. Department of
 Justice. January ۳۰, ۲۰۲۶. Retrieved January ۳۰, ۲۰۲۶
 Jeffrey Epstein list: Who is named in court filings?. BBC ۱۶
 News. January ۲, ۲۰۲۴. Archived from the original on July
 Confessore, Nicholas Retrieved July ۱۵, ۲۰۲۵. ۲۰۲۵, ۱۳
 (January ۳۱, ۲۰۲۶). "They Said They Weren't Close to
 Epstein. New Documents Show Otherwise". The New York
 Times. Retrieved January ۳۱, ۲۰۲۶
 MacDonald, Alex (February ۲, ۲۰۲۶). "Prosecutors ۱۷
 investigating Epstein files after claims Turkish girls were
 trafficked". Middle East Eye
 Lithuania launches human trafficking probe related" ۱۸
 to Epstein files". Reuters. February ۳, ۲۰۲۶